

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

OSUVA Open
Science

This is a self-archived – parallel published version of this article in the publication archive of the University of Vaasa. It might differ from the original.

Yrittäjän eläköityminen yrittäjien itsenä määrittelemänä

Author(s): Järvensivu, Anu; von Bonsdorff, Monika

Title: Yrittäjän eläköityminen yrittäjien itsenä määrittelemänä

Year: 2019

Version: Publisher's PDF

Copyright ©2019 Tampereen yliopisto, Työelämän tutkimuskeskus

Please cite the original version:

Järvensivu, A., & von Bonsdorff, M., (2019). Yrittäjän eläköityminen yrittäjien itsenä määrittelemänä. In: Tammelin, M., & Otonkorpi-Lehtoranta, K., *Työelämän tutkimuspäivät 2018 : Kestävä tuottavuus ja inhimillinen työelämä* (pp. 56–64). Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisuja 7. Tampereen yliopisto, Työelämän tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1025-7>

Järvensivu, Anu & von Bonsdorff, Monika

Yrittäjän eläköityminen yrittäjien itsensä määrittelemänä

Järvensivu, A. (Jyväskylän yliopisto & Vaasan yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, anu.k.jarvensivu@jyu.fi)

von Bonsdorff, M. (Vaasan yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, monika.von.bonsdorff@chydenius.fi)

Tiivistelmä

Tässä tutkimuksessa syvennymme yrittäjän eläkkeellä olemisen määrittelyyn ja erityisesti yrittäjien itsensä tuottamiin määrittelyihin. Tavoitteenamme on tarkastella sitä, mistä eläköitymisessä ja eläköitymisprosessissa oikeastaan on yrittäjien näkökulmasta kysymys. Tutkimuskysymykset ovat, millaisia seikkoja ja merkityksiä yrittäjät liittävät eläkkeeseen, eläköitymiseen ja eläkkeellä olemiseen ja miten nämä liittyvät yrittäjän omaan yritykseen. Tutkimus perustuu seitsemän yrittäjän kirjoituspyyntövastauksen muodostamaan aineistoon. Tutkimusmenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä. Tulosten perusteella yrittäjän eläköitymisen määreissä on omaleimaisia piirteitä. Niistä esimerkiksi puuttui kokonaan työnteon lopettaminen, jota on eläketutkimuksissa pidetty keskeisenä eläkkeelle siirtymisen kriteerinä.

Asiasanat: Yrittäjä, määritelmä, ikääntyminen työelämässä, eläköityminen, eläke

Yrittäjän eläköitymisprosessi kietoutuu yrityksen kohtaloon

Yrittäjän eläköityminen on monimutkainen tapahtuma eikä sitä ole tutkittu paljoakaan (Chevalier ym. 2018; DeTienne & Cardon 2012; Kautonen ym. 2012). Suomalainenkin eläketutkimus keskittyy palkansaajiin (esim. Riekhoff 2018). Teollisten maiden väestön ikääntymisen myötä ikääntyvät kuitenkin myös yrittäjät. Tuoreiden selvitysten mukaan Suomessa oli vuonna 2017 noin 16 000 omistajanvaihdosvaiheessa olevaa yritystä (Huovinen 2017). Euroopan laajuisesti omistajavaihdokset on tunnistettu yhdeksi yrittäjyyden edistämisen haasteeksi (European Commission 2013).

Eläkkeelle siirtyminen tai eläköityminen ajatellaan siirtymiseksi ansiotyöstä vanhuuseläkkeelle (Denton & Spencer 2009). Ajattelumallin takana on palkkatyönormi: ihmisen ajatellaan työskentelevän yhdessä toistaiseksi voimassa olevassa kokopäivätoimisessa palkkatyösuhteessa ja saavan elantonsa tästä ”pääansainnan” lähteestään, kunnes hän jää eläkkeelle lopettaen työnteon. Muunlaiset tilanteet ja toimeliasuuden muodot mielletään poikkeuksiksi tai epätyypillisiksi (ks. Suoranta & Leinikki 2018). Toki ajattelumallilla on tilastollinen perustansa, sillä tyypilliseksi ajateltu palkkatyö on yhä tilastojen perusteella yleistä (Pyöriä 2017). Yrittäjä on kuitenkin poikkeus pääsäännöstä. Myös yrittäjän eläköityminen poikkeaa palkansaajan eläköitymisestä eikä palkansaajiin kohdistuvien eläketutkimusten tulosten voi ajatella suoraan koskevan yrittäjiä. Yksi olennainen ero muodostuu jo siitä, että yrittäjien eläkejärjestelmä poikkeaa Suomessa palkansaajien järjestelmästä. Yrittäjäeläkkeitä ei esimerkiksi rahastoida. Yrittäjien tulee ottaa lakisääteinen eläkevakuutus (YEL), kun varsin matala vuosituloraja ylittyy (noin 8000€ / vuosi). Toisaalta tulojen ilmoittamisessa on väljyyttä, joka mahdollistaa sen, että

yrittäjä voi ottaa oman vanhuudenturvansa rakentamisen omalle vastuulleen. Tähän kannustaa se, että yrittäjän eläkemaksut ovat noin neljännes yrittäjän tuloista.

Yrittäjä on määritelty ihmiseksi, joka organisoii liiketoimintaa ja omistaa yrityksensä yksin tai yhdessä kumppaneiden kanssa tai ainakin omistaa suurimman osan osakkeista (Carlan ym. 1988). Tässä tutkimuksessa käytämme yrittäjän subjektiivista määrittelyä, eli tutkimukseen ovat osallistuneet itsensä yrittäjiksi mieltävät. Osallistujat mahtuvat kuitenkin edellisen määritelmän sisään. Määritelmä osoittaa yrittäjän eläköitymisen toisen olennaisen eron suhteessa palkansaajiin, eli yrittäjän ja hänen yrityksensä tiiviin kytkeytymisen toisiinsa. Yrittäjä pohtii eläköitymisensä ohella yrityksensä kohtaloa, kun taas palkansaajan eläköityessä työpaikan toiminta jatkuu entisellään.

Eläköityminen ei palkansaajillakaan ole välttämättä yksittäinen työuran tapahtuma ja eläketutkimuksissa onkin todettu, ettei sitä ole mielekästä tarkastella yhtenä siirtymänä, vaan prosessina, joka kiinnittyy ihmisen elämänkulkuun (esim. Riekhoff 2018; Elder 1995). Myös silloittavan työn (bridge employment) tutkimuksissa on tuotu esiin, että moni ”silloittaa” siirtymää täydelle eläkkeelle osa-aikatyöllä, itsensä työllistämällä tai määräaikaisella työllä (Cahill ym. 2018; von Bonsdorff ym. 2017). Eläketutkimusten keskiössä onkin viime aikoina ollut eläköitymisen dynaamisuus ja työssä jatkaminen. Yrittäjän kohdalla henkilökohtaisen eläköitymisprosessin rinnalla on tarkasteltava yrityksen elämänkaarta ja otettava huomioon yrittäjän ja yrityksen prosessien yhteen kietoutuminen (Morris ym. 2018). Näkökulma on saanut vähän tutkijoiden kiinnostusta osakseen. Käsillä olevassa tutkimuksessa pyysimme yrittäjiä omin sanoin kuvaamaan eläkeprosessia myös yrityksestä irtaantumisen osalta.

Eläkkeellä olemisen ja eläköitymisen määrittelyn vaikeus

Eläketutkimusta tehdään monilla tieteenaloilla gerontologiasta, epidemiologiasta ja psykologiasta taloustieteisiin ja sosiologiaan. Kyseessä on monitieteinen tutkimusala, jolla sovelletaan useita teorioita ja menetelmiä. Eläkkeelle siirtymistä on tutkittu esimerkiksi psykologisesta näkökulmasta ajallisena prosessina (temporal model of retirement), joka muodostuu kolmesta peräkkäisestä vaiheesta: suunnittelu, päätöksenteko ja siirtymä sekä eläkkeellä oloon sopeutuminen. Toisaalta eläköitymistä on tarkasteltu monitasomallina, jossa erotellaan eläköitymiseen vaikuttavia tekijöitä mikrotasolta (kuten ikä, sukupuoli, terveys, taloudelliset seikat ja perhe), meso-tasolta (esimerkiksi työn piirteet ja uraan liittyvät odotukset) sekä makrotasolta (kuten kulttuuriset normit ja eläkepolitiikka) tarkasteltuna. (Wang & Shi 2014.) Eläköityminen ajatellaan tulokseksi toisiinsa kytkeytyvistä eri tason tekijöistä (Riekhoff 2018). Kolmas keskeinen lähestymistapa on resurssiteoria, jossa eläköitymistä ja sopeutumista tarkastellaan fyysiisiin ja kognitiivisiin ominaisuuksiin sekä motivaatioon, sosiaalisuuteen ja emotionaalisuuteen muutoksia aiheuttavana prosessina (Wang & Shi 2014).

Prosessinäkökulman yleistymisestä huolimatta useimmissa empiirisissä tutkimuksissa eläköitymistä tutkitaan yksittäisenä muutoksena tai tilana (Riekhoff 2018). Tämä johtuu eläköitymisen ja eläkkeellä olemisen määrittelyn ja operationalisoinnin haasteista sekä olemassa olevien (tilasto)aineistojen asettamista rajoitteista. Denton ja Spencer (2009) löysivät yhteiskuntatieteellisestä tutkimuskirjallisuudesta kahdeksan tapaa määritellä eläkkeellä oleminen. Heidän mukaansa käsitteen käytön perusongelma syntyy negaationa määrittelemisestä: tutkijat pyrkivät määrittelemään sitä, mitä ihmiset eivät tee, eli että he eivät työskentele. (Denton & Spencer 2009.)

Denton ja Spencer (2009) tunnistivat kirjallisuuskatsauksessaan seuraavat eläkkeellä olemisen määrittelytavat: 1) Määrittely työvoimaan osallistumattomuudeksi tai työvoiman ulkopuo-

lella olemiseksi, 2) määrittely työn tekemisen vähentämiseksi joko työtunneista tai ansioista laskien, 3) määrittely työn tekemisen vähentämiseksi asettaen jokin (tutkimuksittain vaihteleva) raja työtunteihin tai ansioihin, 4) määrittely eläkkeen saamiseksi tai nostamiseksi, 5) määrittely päätyöpaikan jättämiseksi, 6) määrittely uran tai työsuhteen muutokseksi myöhemmällä iällä, 7) määrittely oman ilmoituksen mukaan ja 8) määrittely useamman indikaattorin yhdistelmänä. Kussakin määrittelytavassa on hyvät puolensa, mutta myös rajoitteensa. (Denton & Spencer 2009.) Yrittäjälle tyypillistä eläköitymisprosessin kytkeytymistä yritykseen määritelmät eivät tunnista.

Liiketaloustieteellisissä tutkimuksissa käytetään toisinaan käsitettä ”exit”, eli yrittäjän poistuminen. Se määritellään prosessiksi, jossa yrityksen perustaja jättää luomansa yrityksen poistumalla (vaihtelevassa määrin) yrityksen omistajuus- ja päätöksentekorakenteesta. Poistumisia voi tapahtua yrittäjän uralla useita. (DeTienne 2010.) Tutkimuksissa puhutaan myös ns. exit-strategioista (mm. Morris ym. 2018; Wennberg ym. 2010). Strategiat ovat tulevaisuuteen suuntautuvia, suunnitelmallisia ja ajassa muotoutuvia. Niissä yrittäjän poistuminen yrityksestä yhdistyy yrityksen mahdolliseen jatkumiseen tai lopettamiseen. Kirjallisuudessa on erotettu esimerkiksi taloudellisen ”sadonkorjuun” strategiat (esim. yrityksen myynti), jatkajan kasvattamiseen perustuvat strategiat (esim. sukupolvenvaihdos) sekä vapaaehtoiset lopettamisstrategiat (kuten yrityksen lopettaminen). (esim. DeTienne ym. 2015.) Strategiavalinta vaikuttaa todennäköisesti myös yrittäjän eläköitymisprosessin muotoutumiseen. Yrittäjän yrityksestä poistumisstrategioihin kohdistuvissa tutkimuksissa ei kuitenkaan varsinaisesti tutkita yrittäjän eläköitymistä vaan eläköityminen on mielletävissä yhdeksi mahdolliseksi jatkumoksi yrittäjän valitsemista exit-strategioista.

Yrittäjien eläköitymistä tarkastelevia tutkimuksia löytyy niukasti, eikä niissä tyypillisesti juuri kiinnitetä huomiota eläköitymisen määrittelyyn. Määrittelyyn keskittyviä tutkimuksia emme löytäneet lainkaan, mikä saattaa osin johtua eri maiden eläkelainsäädännön eroista ja yrittäjien eläketurvan muodostumisesta palkansaajista poikkeavalla tavalla. Toisinaan yrittäjien matala eläketaso ajaa jatkamaan työntekoa vielä eläkettä nostettaessa (OECD 2015). Tässä artikkelissa keskitymme yrittäjän eläköitymisen määrittelyyn. Erityisesti tavoitteenamme on löytää yrittäjien omia, subjektiivisia, määrittelyjä ja sitä kautta valaista kysymystä, mistä eläköitymisessä ja eläköitymisprosessissa oikeastaan on yrittäjien näkökulmasta kysymys ja miten yrittäjän eläköitymistä voisi määritellä. Tutkimuskysymykset ovat, millaisia määreitä ja merkityksiä yrittäjät liittävät eläkkeeseen, eläköitymiseen ja eläkkeellä olemiseen ja miten nämä liittyvät yrittäjän omaan yritykseen.

Aineisto ja sen hankinta

Aineisto kerättiin kirjoituskutsulla, joka kohdennettiin ”eläköitymistä pohtineille” yrittäjille. Yrittäjäksi määrittyivät henkilöt, jotka itse mielsivät itsensä yrittäjiksi. Eläkkeellä olemista tai ikää ei mainittu kriteereinä. Kerääminen tapahtui keväällä ja kesällä 2018 osana Suomen Akatemian rahoittamaa Yrittäjien eläkeprosessi: suunnittelu, päätöksenteko, siirtyminen ja sopeutuminen eläkkeellä oloaikaan -tutkimushanketta.

Kirjoituskutsu sijoitettiin Jyväskylän yliopiston internet-sivuille. Kutsun osoitetta levitettiin monia kanavia pitkin, kuten yrittäjäjärjestöjen kautta. Suomen Yrittäjien senioriverkoston uutiskirjeen kautta pyyntö levisi noin 1500 entiselle yrittäjälle. Facebookin noin 30 000 jäsenen Naisyrittäjien ryhmässä kutsu julkaistiin kahdesti. Lisäksi hankkeen tutkijat levittivät kutsua omien sosiaalisen median kanaviensa kautta Facebookissa ja Twitterissä. Suomen Yrittäjien internet-sivuille kirjoitettiin myös aihepiiristä kutsun sisältämä blogi-teksti, joka levisi myöhemmin myös paperilehdissä.

Kirjoituskutsun otsikossa ilmoitettiin: ”Tutkijat kaipaavat yrittäjien näkemyksiä eläkeasioihin”. Aineistoa ei haluttu rajata eläkkeelle siirtyneiden kirjoituksiin eikä yrittäjyyden laatuakaan määriteltä. Kirjoituskutsun muotoilu oli seuraava: ”Keräämme nyt tutkimustarkoitukseen omakohtaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin perustuvia kirjoituksia eläkkeelle siirtymistä pohtivilta tai eläkkeelle jo siirtyneiltä yrittäjiltä. Kirjoittaja voi olla päätoiminen tai sivutoiminen yrittäjä millä tahansa toimialalla tai yrittäjyydestä jo luopunut eläkeläinen. Niin yksinyrittäjien kuin työnantaja-yrittäjienkin kokemukset ovat tutkimukselle arvokkaita.”

Kirjoituksen muodosta ja tematiikasta annettiin kutsussa seuraavat väljät ohjeet: ”Kirjoitus voi olla paperille kirjoitettu tai sähköisessä muodossa. Tekstin mitan voit itse päättää. Voit pohtia kirjoituksessasi esimerkiksi lähipiirisi, terveydentilasi, työhösi liittyvien seikkojen, taloudellisen tilanteen tai yhteiskunnan järjestelmien merkitystä eläkkeellesiirtymiseesi, sen ajoittumiseen tai kokemuksi yllätyksiin tai haasteisiin. Voit myös tuoda esiin yrittämisen ja yrityksesi merkityksen itsellesi niin henkisten kuin taloudellisten näkökulmien valossa (onko yrittäminen sivutoimista vai kokoaikainen työllistymisen muoto, mikä merkitys yrityksellä on oman toimeentulon ja varallisuuden muodostumisessa).” Lisäksi kirjoittajia pyydettiin johtopäätösten onnistumisen edesauttamiseksi antamaan seuraavat tiedot: ikä, sukupuoli, perhesuhteet, yritystoiminnan päätoimisuus / sivutoimisuus, yrityksen toimiala, yrityksen mahdollinen työntekijämäärä sekä maakunta, jossa yritys sijaitsee tai sijaitisi.

Tutkimusetiikasta kerrottiin seuraavasti: ”Kirjoituksia käsitellään ja säilytetään ilman henkilötietoja siten, ettei tutkittavia voida tunnistaa teksteistä. Niistä tehdyt analyysit julkaistaan sellaisessa muodossa, ettei yksittäistä henkilöä tai yritystä voida tunnistaa. Tutkimustulosten yhteydessä voidaan julkaista esimerkkioitteita kirjoituksista. Oteista poistetaan tai muutetaan toisiksi sellaiset tiedot, joista tutkittavat voitaisiin tunnistaa (koulut, yritykset, kaupungit).” Kirjoittajilta pyydettiin allekirjoitus suostumuslomakkeeseen. Jyväskylän yliopiston eettinen toimikunta antoi tutkimukselle puoltavan lausunnon keväällä 2018.

Kirjoituspyyntöön vastasi seitsemän kirjoittajaa. Kirjoitusten pituudet vaihtelivat yhdestä seitsemääntoista sivuun. Yhteensä aineistossa oli tekstiä 36 sivua. Kirjoittajien iät vaihtelivat 51:n ja 71 ikävuoden välillä. Kirjoittajista kolme oli naisia ja neljä miestä. Kirjoittajissa oli sekä työnantajayrittäjinä toimivia tai toimineita että yksinyrittäjiä, joillakin oli kummankin tyyppistä yritystoimintaa. Toimialat vaihtelivat teollisuudesta ja kaupanalasta asiantuntijapalveluihin. Kokonaisuudessaan aineistoa voi pitää monipuolisena, vaikka kirjoitusten määrä oli pienehkö.

Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin sisällönanalyysiä soveltaen. Lähestymistapana oli ”teorian kanssa lukeminen” (Salo 2015). Analyysissa purettiin auki käsitteitä ”eläke”, ”eläköityminen” ja ”eläkkeellä oleminen” kartoittaen kirjoituksista niille annettuja määreitä. Aineiston kustakin kirjoituksesta etsittiin kohdat, joissa kirjoittaja pohti eläkettä, eläköitymistä tai eläkkeellä olemista. Tämän jälkeen analysoitiin, millaisia merkityksiä ja määreitä näihin liitettiin. Näin muodostettiin alakategoriat. Yläkategoriat muodostettiin alakategorioista taulukossa kuvatulla tavalla. Lopuksi yläkategorioita verrattiin eläköitymisen määrittelyä koskevaan tutkimuskirjallisuuteen (Denton & Spencer 2009) etsien mahdollisia puuttuvia kategorioita.

Taulukko 1. Sisällönanalyttinen kategorisointi yrittäjän eläköitymisen määrittelystä.

Analyysin vaihe 1. Aineiston lukeminen Aineistonäytteet	Analyysin vaihe 2. Alakategorioiden muodostaminen Alakategoriat	Analyysin vaihe 3. alakategorioiden yhdistäminen Yläkategoriat
<ul style="list-style-type: none"> – Ovatko eläketulonni riittävät? (VII) – Omasta eläkkeestä on huolehdittava mahdollisimman hyvin, että taloudelliset asiat on kunnossa. Onneksi yritys on menestynyt kohtalaisesti alusta asti ja olen pystynyt maksamaan omia eläkemaksuja. Sekä vapaaehtoisia eläkemaksuja ja muita järjestelyjä turvatakseen ”eläkkeen”. (IV) 	<ul style="list-style-type: none"> – Riittävä eläketurva – Taloudellinen turva laajemmin ajatellen (monet tulovirrat ja ansainnan lähteet) 	<p><i>Aiemmin varmistetun tai hankitun taloudellisen turvan varassa elämään siirtyminen</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> – On tullut kova sosiaalinen paine, että ethän voi jäädä ”eläkkeelle” niin nuorena. Perheen, ystävien ja sukulaisten mielestä yrittäjänä pitää olla loppuun asti. (IV) – Eläkeikäni tulee vastaan noin kahden vuoden kuluttua. Olen nyt jo alkanut valmistautua siihen siten, että en tee enää kovin pitkäkestoisia sopimuksia asiakkaitteni kanssa. Tämä koskee lähinnä erilaisia valmennusprosesseja. Sen sijaan olen ajatellut, että yksittäisiä koulutustoimeksiantoja ja lyhyempiä kursseja ym. voin toisaalta ottaa vastaan juuri niin kauan kuin niitä joku minulta pyytää. (I) 	<ul style="list-style-type: none"> – Ikävuosiin asetettavissa olevan standardin puuttuminen ja neuvottelu siitä. – Ikävuosistandardin olemassa olon hahmottaminen, mutta samalla sen kiistäminen omalla kohdalla. 	<p><i>Ikäsidonaisuuden kyseenalaistaminen</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> – Ennen eläkeikäni tein työtä lähes jokaisena päivänä ja myös pitkiä päiviä. Nykyisessä tilanteessani olen saanut rauhoitettua viikonloput ja illatkin yritän olla tekemättä töitä. Tähän palkkatyön eläke antaa henkisen ja taloudellisen mahdollisuuden. (V) – En kuitenkaan jäänyt eläkkeelle, vaan perustin konsultointiyrityksen, joka toimii edelleen. (III) 	<ul style="list-style-type: none"> – Työnteon vähentäminen – Muutos tai muutoksia työsuhdemuodoissa – Vanhasta yrityksestä luopuminen ja uuden yrityksen perustaminen ajatuksena hankkia väljyyttä ajankäyttöön – Ajankäytöllisen vapauden lisääntyminen – Vapaaehtoistyöhön ja lastenlasten hoitoon liittyvät pohdinnat 	<p><i>Työnteon vähentäminen ja ajankäytöllisten vapausasteiden lisääntyminen</i></p> <p><i>Työsuhdemuodon tai ammattialan muutokset</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> – Sukupolvenvaihdos-tilanteessa luopuja voi vielä olla mukana yrityksen toiminnassa. Luopuja haluaa yleensä pitää yrityksen itsellään eläkeikänsä saakka ja vielä sen jälkeen haluaa nauttia siitä, että voi seurata jatkajan työtä. (VII) – Pari vuotta yrityksen myynnin jälkeen menin naapurikunnassa sijaitsevaan vastaavan alan yritykseen ”kesäpojaksi”. (II) 	<ul style="list-style-type: none"> – Yrityksen myynti ja palkkatyöhön jääminen määräajaksi – Yrityksen myynti ja osa-aikaisen tai määräaikaisen palkkatyön hankkiminen muualta – Sukupolvenvaihdos ja työnteon jatkaminen yrityksessä jollain tasolla – Yhden yrityksen lopettaminen ja toisen aloittaminen 	<p><i>Yrityksestä luopuminen (kokonaan / osittaisesti / vuosien prosessina)</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> – Varsinainen eläkkeen hakeminen sujui erittäin joustavasti. (II) 	<ul style="list-style-type: none"> – Haettava etuus – Hallinnollinen prosessi – Nautittava etuus 	<p><i>Säännellyn etuuden piiriin hakeutuminen</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> – Olen kokenut, että osaamistani ja kokemustani arvostetaan (ainakin vielä). (V) – ”Palkata toimitusjohtaja ja itse keventää töitä?? Osaisinko olla puuttumatta asioihin??” (IV) 	<ul style="list-style-type: none"> – Asiakkaille tarpeettomaksi tuleminen – Yritykselle tarpeettomaksi tuleminen – Liiketoimintaan ”puuttumisen” lopettamisen ymmärtäminen 	<p><i>Tarpeettomaksi tuleminen</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> – Huolehdiä omasta kunnosta ja terveydestä, ei voi ainakaan syyttää ajanpuutetta. (IV) – Ideoita on vielä jäljellä, ja jos vain terveydentila sallii ja ajatus juoksee, niin kirjoittamista haluaisin jatkaa eläkkeellä ollessani. (I) 	<ul style="list-style-type: none"> – Heikkenevä terveys ja hyvinvointi – Terveiden heikkenemistä vastaan taistelevainen 	<p><i>Hyvinvoinnin heikkeneminen</i></p>

Tulokset

Kirjoituspyyntövastausten perusteella yrittäjän eläköityminen voi tarkoittaa eri asioita. Yrittäjät liittivät eläköitymiseen seuraavia määreitä, jotka voivat esiintyä yhdessä tai erikseen:

- Aiemmin varmistetun taloudellisen turvan varassa elämään siirtyminen
- Säännellyn etuuden piiriin hakeutuminen
- Tietyn iän saavuttaminen, mutta samalla ikäkriteerin kyseenalaistaminen
- Työnteon vähentäminen ja ajankäyttöisten vapausasteiden lisääntyminen
- Työsuhdemuodon tai ammattialan muutokset
- Yrityksestä luopuminen (kokonaan / osittaisesti / vuosien prosessina)
- Tarpeettomaksi (tai jopa haitalliseksi) tuleminen
- Hyvinvoinnin heikkeneminen

Odotetusti kirjoittajat määrittivät eläkkeelle siirtymisen tavalla tai toisella etukäteen hankitun taloudellisen turvan varassa elämisen aloittamiseksi. Turva koostui aineiston yrittäjillä monenlaisista lähteistä. Pelkän yrittäjäeläkkeen varaan ei laskenut kukaan. ”Eläke” sisälsi niin lakisääteistä kuin vapaaehtoista yrittäjäeläkettä, monilla myös palkansaajana ansaittua eläkettä sekä tämän lisäksi muita järjestelyjä, kuten sijoituksia tai yrityksen myynnistä tai sukupolvenvaihdoksesta saatavia tuloja.

Eläköitymisen määreiksi annettiin myös säännellyn etuuden – kuten yrittäjäeläkkeen, palkkatyöstä saatavan eläkkeen tai vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen perustuvan eläkkeen – hakeminen ja nauttimisen aloittaminen. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut työnteon lopettamista. Työntekoa saatettiin vähentää tai työsuhdemuoto muuttui joko palkkatyöstä yrittäjyyteen tai päinvastoin. Kirjoittaja oli myös saattanut luopua jostain yrityksestä ja jatkaa toista tai perustaa uuden erilaisen yrityksen. Sukupolvenvaihdostapauksissa mahdollisuus työnteon jatkamiseen entisessä omassa yrityksessä oli kirjoittajille tärkeä arvo. Toisaalta kirjoituksissa pohdittiin itse-kriittisesti yritystoimintaan ”sekaantumista” siinä merkityksessä, osaisiko yrityksestään osin luopunut yrittäjä olla puuttumatta yrityksen asioihin. Tarpeettomaksi tuleminen esitettiin yhtenä eläköitymisen määreenä.

Edellä mainittujen eläköitymiseen liittyvien muutosprosessien aikana ajankäytölliset vapaudet ja valinnanmahdollisuudet lisääntyivät. Työntekoa kuitenkin jatkettiin kaikissa tapauksissa.

”Olen rakastanut yksinyrittäjän epätasaista, epävarmaa ja sekä iloisia että stressaavia yllätyksiä sisältävää työtä paljolti sen takia, että se on sallinut minulle itsenäisyyden ja mahdollisuuden valita työn ja muun elämän rajat. Samoilla spekseillä lähestyn sitä taitekohtaa elämässä, jossa ehkä sähköposti ei kolahdakaan sen merkiksi, että joku pyytää tarjousta.” (I)

Eläkkeelle siirtyminen liitettiin kirjoituksissa myös tietyn iän saavuttamiseen, mutta samalla ikäkriteeri kyseenalaistettiin ja siitä neuvoteltiin. Eläkeikää ei liitetty työn teon lopettamiseen. Yhdessä kirjoituksessa pohdittiin myös yrittäjän kohtaamia ikään liittyviä sosiaalisia odotuksia. Viisikymmentävuotiaana ei taloudellisesta riippumattomuudesta huolimatta ollut soveliasta ”jäädä eläkkeelle”. Tämäkään henkilö ei suunnitellut lopettavansa työnteon. Hän kuvasi lähipiiriin kritisoimaa ajankäytöllisen vapauden suunnitelmaansa seuraavasti:

”Katsella ympärilleen, olisiko jotain mielekästä tekemistä, missä ei tarvitsisi joka päivä laittaa herätyskelloa soittaan ja lähteä töihin.” (IV)

Eläköityminen liitettiin myös heikkenevään terveyteen ja hyvinvoinnin kokemukseen. Eläkkeellä oleminen saattaisi tarkoittaa monenlaisia terveysongelmia ja niitä vastaan taistelemista, vaikka mieli halajaisi työntekoon.

”Muisti huonontuu, keho rappeutuu ja mielekästä tekemistä on päivä päivältä vähemmän, vaikka haluaisi tehdä mielekkäitä asioita.” (V)

Analysoitaessa yrittäjien eläkkeeseen, eläköitymiseen tai eläkkeellä olemiseen liittämiä määrittelyitä ja merkityksiä huomio kiinnittyy puuttuvaan kategoriaan. Eläkkeelle siirtyminen ei tarkoittanut kenellekään aineiston yrittäjistä työnteon lopettamista. Työnteon lopettamisesta ei kirjoitettu lainkaan. Havainto kyseenalaistaa lineaariset eläköitymisprosessimallit, joiden päätepiste on työnteon lopettaminen. Lisäksi se johtaa pohtimaan kriittisesti eläkkeellä olemisen määrittymistä negaationa työn tekemiselle (vrt. Denton & Spencer 2009).

Johtopäätökset

Käsillä oleva tutkimus valottaa yrittäjien käsityksiä eläköitymistä tavalla, jota aiemmat tutkimukset eivät juuri ole huomioineet ja jota on ylipäätään tutkittu niukasti (Kautonen ym. 2012; DeTienne & Cardon 2012; Chevalier ym. 2018). Havaintojemme perusteella yrittäjien eläköityminen yrittäjien itsensä määrittämänä tarkoittaa aiemmin hankitun taloudellisen turvan varassa elämään siirtymistä, säännellyn etuuden nauttimista, määrätyn iästä neuvottelua, työnteon vähenemistä ja ajankäytöllisten vapausasteiden lisääntymistä, työsuhdemuodon tai ammattialan muutoksia, yrityksestä luopumista (kokonaan / osittaisesti / vuosien prosessina), tarpeettomaksi tulemistä sekä hyvinvoinnin heikkenemistä. Nämä määreet voivat esiintyä joko itsenäisesti tai yhdessä.

Yrittäjien määrittelyt muistuttavat Dentonin ja Spencerin (2009) tutkimuskirjallisuudesta löytämiä eläkkeellä olemisen määrittelyjä. Yrittäjien antamista määrittelyistä löytyvät seuraavat tutkijoiden määrittelyt: 2) ja 3) työnteon vähentäminen, 4) eläketulon nauttiminen, 5) päätyöpaikan jättäminen sekä 6) työsuhteen muutos myöhemmällä iällä. Kohdat 5 ja 6 täydentyvät yrittäjien ja heidän yritystensä välisen yhteen kytkeytymisen vuoksi yrityksestä luopumisen eri variaatioilla sekä moninaisemmilla työsuhdemuodon muutoksilla. Yrittäjän eläköitymistä voi indikoida monenlainen muutos työsuhteissa tai yritystoiminnassa.

Kohta 4, eli eläketulon nauttiminen, täydentyi tutkimuksessa yrittäjän itsensä erilaisin tavoin hankkimien tulovirtojen hyödyntämisellä. Osa tuloista oli passiivista tulovirtaa. Osin yrittäjien tulovirta muodostui työnteosta, nautittiinpa eläkettä tai ei. Kaikkien kirjoittajien tulovirta koostui useista lähteistä, joita olivat esimerkiksi palkkatyöstä ansaittu eläke, yrittäjäeläke, vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen perustuva eläke, palkka- tai yrittäjätyöstä saatava ansiotulo sekä sijoituksista saatava pääomatulo. Voidaankin todeta, että yrittäjän eläköityminen ei tarkoittanut pelkän lakisääteisen eläkkeen varassa elämään siirtymistä eikä toisaalta yrittäjäeläkkeen nostaminen tarkoittanut välttämättä edes työnteon vähentämistä. Näin ollen eläkkeen nostaminen ei ole toimiva yrittäjän eläköitymisen kriteeri.

Ikä esiintyy tyypillisesti eläketutkimuksissa tärkeässä roolissa. Yleensä se mielletään kriteeriksi, joka ei riitä määrittelemään eläkkeellä oloa vaan esiintyy yhdessä muiden kriteerien kanssa tai koko asetelman kannattelijana, sillä eläköitymistä tutkitaan yleensä lähtökohtaisesti ”myöhemmän iän” tapahtumana (Denton & Spencer 2009; Prattley 2016; Riekhoff 2018). Yrittäjät kyseenalaistivat iän merkitystä eläköitymisessä ja pyrkivät neuvottelemaan siitä.

Edellä mainittujen määreiden ohella yrittäjät liittivät eläkkeellä olemiseen myös tarpeettomaksi tulemisen kokemuksen ja hyvinvoinnin heikkenemisen. Näiden merkitys eläköitymisen määrittelyssä voi nousta tärkeäksi, jos määrittelyssä pyritään välttämään negaatiota. Samoin kriteerien yhdistelmät saattavat osoittautua toimiviksi. (Ks. Denton & Spencer 2009.) Aieman eläketutkimuksen valossa kenties kiinnostavin havainto on työnteon lopettamisen puut-

tuminen yrittäjien eläköitymiseen liittämistä määreistä. Dentonin ja Spencerin (2009) listassa se mainitaan ensimmäisenä. Lisäksi tutkijat nimeävät sen eläkkeellä olemisen määritelmien kulmakiveksi tuodessaan esiin eläkkeellä olon määrittelyn ongelmien johtuvan negatiivisesta määrittelytavasta, jossa eläkkeellä oleva ei tee työtä eikä osallistu työmarkkinoiden toimintaan. Aineiston yrittäjistä kukaan ei olisi tällä kriteerillä määrittynyt eläköityneeksi. Lisäksi sukupuolenvaihdoksen tehneet tai sitä suunnitelleet korostivat mahdollisuutta osallistua yrityksen toimintaan vielä ”eläköitymisen” jälkeen.

Työnteon lopettamisen kategorian puuttuminen yrittäjien kirjoituksista saattaa osin johtua yrittäjille tyypillisistä ominaisuuksista (Solinge 2014). Toinen selitys saattaa löytyä eläkejärjestelmän piirteistä. Nämä muodostavat mielenkiintoisia jatkotutkimuskohteita. Tutkimuksen perusteella on selvää, että yrittäjien eläköitymisen tutkiminen edellyttää tutkijoiden ja tutkimukseen osallistujien välillä jaettua ymmärrystä siitä, mitä eläköitymisellä tarkoitetaan. On myös tärkeä havaita, että yrittäjien eläköitymisprosessin tutkiminen ei ole sama asia kuin työelämästä poistumisprosessin tai työnteon lopettamisprosessin tutkiminen. Tutkimuksen tuloksia arvioitaessa on huomattava aineiston koostuvan seitsemän yrittäjän kirjoituksista. Kirjoittajat ovat valikoituneita ja kirjoituspyyntöteksti on epäilemättä ohjannut kirjoituksia, vaikka pyyntö laadittiin mahdollisimman erilaisia tekstejä ja tulkintoja sallivaksi. Laajemmat kvantitatiiviset ja syvemmät laadulliset jatkotutkimukset aiheesta ovat tarpeen.

Lähteet

von Bonsdorff, M. Zhan, Y. Song, Y. & Wang, M. (2017) Examining Bridge Employment From a Self-Employment Perspective – Evidence From the Health and Retirement Study. *Work, Aging and Retirement* 3(3), 298–312.

Cahill, K.E. Giandrea, M.D. & Quinn, J.F. (2018) Is Bridge Job Activity Overstated? *Work, Aging and Retirement* 2018, Vol. 4, No. 4, pp. 330–351, doi:10.1093/workar/way006.

Carlan, J. W., Hoy, F. & Carlan, J. A. (1988) Who is an entrepreneur? Is a question worth asking. *American Journal of Small Business* 12, 33–39.

Chevalier, S., Fouquereau, E., Gillet, N. & Bosselut, G. (2018) Unraveling the Perceived Reasons Underlying Entrepreneurs' Retirement Decisions: A Person-Centered Perspective. *Journal of Small Business Management* 56, 513–528.

Denton, F.T. & Spencer, B.G. (2009) What is retirement? A review and assessment of alternative concepts and measures. *Canadian Journal on Aging* 28(1), 63–79.

DeTienne, D.R. (2010) Entrepreneurial exit as a critical component of the entrepreneurial process: theoretical development. *Journal of Business Venturing* 25, 203–215.

DeTienne, D.R. & Cardon, M. (2012) Impact of founder experience on exit intentions. *Small Business Economics* 38, 351–374.

DeTienne, D.R., McKelvie, A. & Chandler, G.N. (2015) Making sense of entrepreneurial exit strategies: a typology and test. *Journal of Business Venturing* 30, 255–272.

Elder, G. H. (1995) The life-course paradigm: historical, comparative, and developmental perspectives. In P. Moen, G. H. Elder and K. Lusher (toim.): *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (s. 101–139). Washington, D.C.: American Psychology Press.

European Commission. (2013) *Entrepreneurship 2020 Action Plan. Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe.* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:EN:PDF>. 2013. [luettu 9.11.2018].

Huovinen, J. 2018. PK-pulssi EK:n yrityskyselyn tulokset Saatavana: https://ek.fi/wp-content/uploads/Pk-Pulssi-kevat-2017_Raportti.pdf Elinkeinoelämän Keskusliitto EK Helsinki [luettu 9.11.2018]

Kautonen, T. Hytti, U. Bögenhold, D. & Heinonen, J. (2012) Job satisfaction and retirement age intentions in finland: Self-employed versus salary earners. *International Journal of Manpower*, 33(4), 424–440.

Morris, M.H., Soleimanof S. & White R.J. (2018) Retirement of entrepreneurs: Implications for entrepreneurial exit. *Journal of Small Business Management*. (early online, doi.org/10.1111/jsbm.12476.

OECD (2015) Pensions at a glance. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8115201e.pdf?expires=1500006381&id=id&accname=guest&checksum=0ADAE31E392D6C2BD43D8897D04D6CA2>. [luettu 6.11.2018]

Pyöriä, P. (2017, toim.) Työelämän myytit ja todellisuus. Tallinna: Gaudeamus.

Riekhoff, A-J. (2018) Retirement trajectories in the Netherlands and Finland. Institutional change, inequalities, de-standardisation and destabilization. Finnish Centre for Pensions, Studies 05/2018.

Salo, U-M. (2015) Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen, S. & Högbacka, R. (toim.) Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: TUP, 166–190.

Solinge, H. (2014) Who opts for self-employment after retirement? A longitudinal study in the Netherlands. *European Journal of Aging* 11, 261–272.

Suoranta, A. & Leinikki, S. (2018, toim.) Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta. Mikä on työn ja toimeliaisuuden tulevaisuus? Tallinna: Vastapaino.

Wang, M. & Shi, J. (2014) Psychological research on retirement. *Annual Review of Psychology*, 65, 209–213. doi:10.1146/annurev-psych-010231-115131.

Wennberg, K., Wiklund, J., DeTienne, D.R. & Cardon, M. (2010) Reconceptualizing entrepreneurial exit: Divergent exit routes and their drivers. *Journal of Business Venturing* 25(4), 361–375.